

Ekonomik Kalkınmanın Dinamik Belirleyicileri: Güncel Ekonomik Faktörler ile Küresel Bir Değerlendirme

The Dynamic Determinants of Economic Development: A Global Assessment With Current Economic Factors

ÖZET

Bu çalışma, ekonomik kalkınmanın temel belirleyicilerini güncel (2023–2024) veriler ışığında analiz etmeyi amaçlamaktadır. OECD, Avrupa Birliği ve dünya genelindeki ülkeleri kapsayan bu değerlendirme; doğal kaynaklar, yatırım ve sermaye birikimi, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, teknoloji, altyapı, finansal gelişme, ekonomik büyüme, vergi ve gelir dağılımı gibi on temel ekonomik faktöre odaklanmaktadır. Her faktör, hem teorik bir çerçeve içinde ele alınmış hem de son yıllarda yayınlanmış ampirik bulgular ve istatistiklerle desteklenmiştir. Bulgular, kalkınmanın yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı kalmadığını; sosyal adalet, kurumsal kalite, altyapı yeterliliği ve sürdürülebilirlik gibi bileşenlerin de en az büyüme kadar belirleyici olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, politika yapımcıların bütüncül ve kapsayıcı kalkınma stratejileri geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik kalkınma, Ekonomik faktörler, OECD, Dış ticaret, Sermaye birikimi, Gelir dağılımı

ABSTRACT

This study aims to analyze the key economic determinants of development based on up-to-date data from the 2023–2024 period. Covering OECD, European Union, and global countries, the assessment focuses on ten main economic factors: natural resources, investment and capital accumulation, foreign trade, foreign direct investment, technology, infrastructure, financial development, economic growth, taxation, and income distribution. Each factor is examined within a theoretical framework and supported by recent empirical findings and official statistics. The results reveal that development is not limited to economic growth alone but also depends on social justice, institutional quality, infrastructure adequacy, and sustainability. The study emphasizes the need for policymakers to design holistic and inclusive development strategies.

Keywords: Economic development, Economic factors, OECD, Foreign trade, Capital accumulation, Income distribution

GİRİŞ

Ekonomik kalkınma, sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumun sosyal, siyasal, teknolojik ve kurumsal yapılarının da düzenli ve sürekli olarak gelişmesini ifade eden kapsamlı bir süreçtir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen iktisadi paradigmlar içerisinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerin temel politika hedeflerinden biri haline gelen ekonomik kalkınma, çok boyutlu dinamikler tarafından şekillendirilmektedir.

Ekonomik kalkınma; kişi başına düşen gelir artışı, istihdam imkanları, teknolojik kapasite, altyapı kalitesi, finansal sistemin etkinliği ve gelir dağılımı gibi birçok ekonomik faktörle doğrudan ilişkilidir. Ancak kalkınmayı sadece ekonomik parametrelerle sınırlandırmak yeterli olmayacaktır. Toplumsal refahı arttıran, bireylerin özgürlüklerini, yaşam kalitesini ve eğitim-sağlık gibi insani gelişmişlik göstergelerini de kapsayan daha kapsamlı bir çerçeve ile ele alınması gerekmektedir (Todaro & Smith, 2011).

Bu kapsamda; ekonomik kalkınmanın temel göstergelerinden biri olan kişi başına düşen gelir, 2023 yılı itibarıyla dünya genelinde nominal olarak ortalama 13.170 USD seviyesine ulaşmıştır (World Bank, 2025). Gelişmiş ekonomilerde bu rakam 56.670 USD civarındayken, OECD ortalaması 46.724 USD, AB ortalaması ise 43.515 USD seviyesindedir (IMF, 2025; OECD, 2025). 2024 yılı itibarıyla nominal düzeydeki artış devam etmiş, küresel büyümeye paralel olarak kişi başına gelirden dünya genelinde %3-4 civarında reel artış gerçekleşmiştir.

Ekonomik kalkınmanın ölçülmesinde yalnızca kişi başına düşen gelir yerine, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişmişlik Endeksi (HDI) de dikkate alınmaktadır. HDI, eğitim, sağlık ve gelir belirleyicilerini içererek daha bütüncül bir kalkınma anlayışını yansıtmaktadır (UNDP, 2024).

Ayşen Bakkaloğlu¹

How to Cite This Article

Bakkaloğlu, A. (2025).
“Ekonomik Kalkınmanın
Dinamik Belirleyicileri:
Güncel Ekonomik Faktörler
ile Küresel Bir
Değerlendirme”,
International Social Mentality
and Researcher Thinkers
Journal, (Issn:2630-631X)
11(6): 829-838. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17768840>

Arrival: 08 August 2025
Published: 30 November
2025

Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

¹ Dr.Öğr.Üyesi., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi. İstanbul, Türkiye

Bu çalışma, mevcut literatürdeki teorik altyapıya sadık kalarak ancak güncel (2023-2024) veriler ve yeni ampirik bulgular ışığında ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olan ekonomik faktörleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. OECD, AB ve dünya genelindeki istatistiklerle desteklenen bu analiz, 10 temel ekonomik faktör üzerinden ilerleyecek ve her bölümde teorik çerçeve ile ampirik bulgular bir araya getirilecektir

LİTERATÜR TARAMASI

Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicileri: Ekonomik Faktörler

Ekonomik kalkınma, yalnızca büyüme oranlarının artmasıyla değil; üretim kapasitesinin genişlemesi, beşeri sermayenin gelişmesi, altyapının güçlendirilmesi ve gelir eşitsizliklerinin azaltılmasıyla da yakından ilişkilidir. Bu çok boyutlu süreçte, ekonomik faktörler kalkınmanın temel taşıyıcıları arasında yer almakta; ülkelerin kalkınma düzeyleri büyük ölçüde bu faktörlerle şekillenmektedir. Literatürde bu faktörler; kaynakların etkin kullanımı, sermaye birikimi, dışa açıklık, teknolojik gelişmeler, finansal sistemin derinliği ve mali politika araçları gibi geniş bir çerçevede ele alınmaktadır (Krugman & Obstfeld, 2023; UNDP, 2024).

Günümüzde ekonomik kalkınmayı yönlendiren başlıca faktörlerden biri doğal kaynaklardır. Ancak doğal kaynakların varlığı tek başına kalkınma için yeterli değildir. Etkin, şeffaf ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışıyla desteklenen kaynak kullanımı, kalkınma üzerindeki olumlu etkisini maksimize etmektedir (IMF, 2024). Bunun yanı sıra yatırım ortamının güçlendirilmesi hem yerli hem de yabancı sermayeyi ülkeye çekmek açısından kritik öneme sahiptir. Sermaye birikimi, özellikle sanayileşme ve üretken sektörlerle yapılan yatırımlar yoluyla kalkınma sürecine doğrudan katkı sağlamaktadır (Singh & Al-Harthy, 2023).

Dış ticaret, ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyonunu sağlayarak ölçek ekonomilerinden faydalanmalarını ve teknolojik bilgiye erişimlerini kolaylaştırmaktadır. Ticaretin çeşitlendirilmesi ve yüksek katma değerli ürün ihracatının artırılması, ekonomik dayanıklılığı ve büyüme kalitesini artıran önemli unsurlar arasındadır (Nguyen & Zhao, 2023). Benzer biçimde, doğrudan yabancı yatırımlar da yalnızca finansman sağlamakla kalmayıp; aynı zamanda teknoloji transferi, istihdam yaratımı ve üretim süreçlerinin modernizasyonu açısından kalkınmaya katkı sunmaktadır (UNCTAD, 2024).

Teknolojik gelişmeler ise ekonomik kalkınmanın hem itici gücü hem de dönüştürücü unsuru olarak değerlendirilmektedir. Ar-Ge yatırımlarının teşvik edilmesi, dijital altyapının geliştirilmesi ve inovasyona dayalı üretim modelleri, ülkelerin rekabet gücünü artırmakta ve uzun vadeli büyüme potansiyelini yükseltmektedir (Aksoy & Ryu, 2023; OECD, 2024). Bu çerçevede, altyapı yatırımları da üretkenliği destekleyen ve bölgesel kalkınma farklarını azaltan bir araç olarak önemini korumaktadır (Arslan & Becker, 2023).

Finansal gelişme, sermaye birikiminin mobilize edilmesi, kaynakların etkin sektörel dağılımı ve tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi açısından kalkınmanın vazgeçilmez bir bileşenidir. Finansal kapsayıcılığın artırılması ve dijital finansal araçların yaygınlaştırılması, özellikle kırılgan kesimlerin ekonomik sisteme entegrasyonunu sağlamaktadır (Diallo & Tseng, 2023; UNDP, 2024).

Aynı şekilde ekonomik büyüme, kalkınmanın dinamosu olmakla birlikte, büyümenin kapsayıcı ve sürdürülebilir olup olmadığı sorusu da politikaların başarısı açısından hayati önem taşımaktadır (Fernandes & Silva, 2023; World Bank, 2024).

Vergi sistemleri ve gelir dağılımı gibi mali ve sosyal politikalar da ekonomik kalkınmanın adaletli bir şekilde yayılmasını sağlayan kurumsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Etkin vergi tahsilatı, kamu hizmetlerinin finansmanı açısından kritik olurken; gelir eşitsizliğinin azaltılması, sosyal uyumun sağlanması ve beşeri sermayeye yatırım yapılması açısından hayati rol oynamaktadır (Silva & Khatun, 2023; Kim & Ortega, 2023).

Sonuç olarak, ekonomik kalkınmanın ekonomik faktörler üzerinden analiz edilmesi, yalnızca büyüme rakamlarını değil; kalkınmanın kalitesini, yaygınlığını ve sürdürülebilirliğini anlamaya da olanak tanımaktadır. Bu faktörlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, kalkınma stratejilerinin etkinliğini artıracak ve ülkelerin uzun vadeli refah seviyelerine ulaşmalarını destekleyecektir.

Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklar, bir ülkenin uzun vadeli kalkınma potansiyelini şekillendiren stratejik sermaye unsurlarından biridir. Enerji kaynakları, tarım arazileri, su kaynakları, ormanlar ve madenler gibi çeşitli fiziksel varlıklar, ekonomik faaliyetlerin ilk basamağını oluşturur. Ancak modern literatür, doğal kaynakların varlığının tek başına kalkınmayı garanti etmediğini, aksine bu kaynakların etkin, sürdürülebilir ve şeffaf biçimde yönetilmesinin belirleyici olduğunu vurgular (UNEP, 2023).

2023 yılı itibariyle doğal kaynak ihracatının GSYH içindeki payı OECD ülkelerinde ortalama %6,2 seviyesinde olurken, AB ülkelerinde bu oran %3,9; dünya genelinde ise %12,7 civarındadır (World Bank, 2024). En yüksek pay Orta Doğu ve Afrika bölgelerinde kaydedilmiştir. Bu durum, kaynak yoğun ekonomilerin hala gelirlerinin büyük bölümünü enerji ve maden ihracatından elde ettiğini göstermektedir.

Doğal kaynakların ekonomik kalkınmaya etkisi konusunda 2023 yılında yapılan bir çalışma (Rodriguez & Chen, 2023), 62 ülke verisiyle yürütülen panel veri analizinde, doğal kaynak rantosu ile kişi başına GSYH artışı arasında pozitif ancak azalan getirili bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yani belli bir seviyeye kadar doğal kaynaklar kalkınmayı teşvik ederken, bu seviyeden sonra etkisi sınırlı kalmaktadır.

Öte yandan, 2024 tarihli IMF Doğal Kaynak Yönetimi Raporu'na göre, şeffaflık, kurumsal kalite ve gelir dağılımındaki adaletin sağlanamadığı ortamlarda doğal kaynaklar "kaynak laneti" (resource curse) etkisi oluşturarak kalkınmanın önünü kesebilmektedir (IMF, 2024).

Dolayısıyla doğal kaynaklar ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişki, niceliksel varlıktan ziyade nitelikli yönetim becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Kaynakların şeffaf, çevre dostu ve kamu yararına yönelik biçimde değerlendirilmesi, uzun vadeli kalkınmanın sürekliliği için elzemdir.

Yatırım ve Sermaye Birikimi

Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği, yalnızca mevcut kaynakların kullanımıyla değil, aynı zamanda geleceğe dönük üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik yatırımlarla da doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda, yatırım faaliyetleri ve sermaye birikimi, kalkınmanın hem motoru hem de yapı taşı konumundadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sermaye birikiminin hızlandırılması yoluyla sanayileşme, üretkenlik artışı ve gelir düzeyinde yükselme hedeflenmektedir (UNCTAD, 2024).

Dünya genelinde toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYH'ye oranı 2023 yılında ortalama %25,1 olarak gerçekleşmiştir. OECD ülkelerinde bu oran %22,6 iken, AB ortalaması %21,8 düzeyindedir. Gelişmekte olan ekonomilerde ise bu oran %28'i aşarak daha hızlı sermaye birikimine işaret etmektedir (World Bank, 2024).

Yatırım türleri içerisinde doğrudan yabancı yatırımlar (FDI) da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle bilgi ve teknoloji transferi, istihdam yaratımı ve rekabet gücünün artırılması açısından FDI akışları kritik önemdedir. 2024 itibariyle küresel doğrudan yabancı yatırım hacmi 1.64 trilyon dolara ulaşmış; bu tutarın yaklaşık %40'ı OECD ülkelerine, %31'i AB ülkelerine yönelmiştir (UNCTAD, 2025).

Sermaye birikimi ile ekonomik kalkınma arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi destekleyen çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Singh ve Al-Harthy (2023) tarafından yürütülen çoklu regresyon analizine göre, yatırım oranındaki %1'lik artış, uzun vadede kişi başına GSYH'de ortalama %0,6 artışa neden olmaktadır. Yine 2024'te yapılan bir panel veri çalışması, yatırım ve tasarruf oranlarının birlikte ele alınmasının kalkınma üzerindeki etkisini daha da belirginleştirdiğini göstermektedir (Lee & Marquez, 2024).

Ancak yatırımların kalkınmaya katkısı yalnızca nicel büyüklüklerine değil, aynı zamanda yöneldiği alanlara ve yapısına da bağlıdır. Üretken ve yenilikçi sektörlerle yönelen yatırımlar, sosyal altyapıyı ve beşeri sermayeyi güçlendiren projeler, kalkınma üzerindeki etkisini katlayarak artırmaktadır. Buna karşın kısa vadeli rant hedefleyen, çevreye zarar veren ya da yalnızca inşaat gibi verimlilik üretmeyen alanlara yönelen yatırımların katkısı sınırlı kalabilmektedir.

Sonuç olarak, sermaye birikimi ve yatırım dinamikleri, kalkınma sürecinin kalbinde yer almakta olup; mali istikrar, yatırım ortamının öngörülebilirliği ve etkin kamu politikalarıyla desteklendiğinde sürdürülebilir kalkınmanın temel itici gücü haline gelmektedir.

Dış Ticaret

Küreselleşme sürecinin hız kazandığı 21. yüzyılda dış ticaret, ülkelerin ekonomik kalkınma düzeyleri üzerinde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası ticaretin yalnızca mal ve hizmet alışverişi değil, aynı zamanda teknoloji, sermaye ve bilgi akışı sağladığı göz önünde bulundurulduğunda, dış ticaretin kalkınma üzerindeki etkisi çok boyutlu bir yapı arz etmektedir (WTO, 2024).

2023 yılı verilerine göre dünya toplam mal ticaret hacmi 24,1 trilyon USD seviyesinde gerçekleşmiş; bu tutarın %15,4'ü AB ülkeleri, %48'i OECD ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir (WTO, 2024; Eurostat, 2024). AB'nin toplam ihracatı 7,3 trilyon USD seviyesine çıkarken, ithalatı 6,8 trilyon USD olmuştur. Bu durum, dış ticaret fazlası veren ülkelerin ekonomik istikrarı ve kalkınmayı sürdürülebilir kılmakta avantajlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Dış ticaretin kalkınmaya etkisini açıklayan teorik yaklaşımlar içerisinde, karşılaştırmalı üstünlükler, dışa açık büyüme modelleri ve yeni dış ticaret teorileri yer almaktadır. Bu yaklaşımlara göre, ülkeler üretim faktörlerini

verimli kullanarak dış pazarlarda rekabet ettikçe ekonomik verimlilik artmakta, yatırımlar artmakta ve refah düzeyi yükselmektedir (Krugman & Obstfeld, 2023).

Ampirik çalışmalar da bu yönü desteklemektedir. Örneğin 2023'te yapılan geniş ölçekli bir panel veri analizinde, 89 ülkenin 2005–2022 dönemi verileri kullanılarak dış ticaret açıklığı ile kişi başına GSYH arasındaki ilişki incelenmiş ve dış ticaret açıklığındaki her %10'luk artışın kişi başına GSYH'yi ortalama %3,2 oranında artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Nguyen & Zhao, 2023).

Ancak dış ticaretin kalkınma üzerindeki etkisi ülkelerin yapısal özelliklerine, sanayi ve üretim kapasitelerine, ihracatın kompozisyonuna ve kurumsal yapılarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Sadece ham madde ve düşük katma değerli ürün ihracatına dayalı dış ticaret stratejileri uzun vadeli kalkınmayı desteklememektedir. Nitekim 2024 OECD Kalkınma Perspektifi Raporu'nda, yüksek teknolojiye dayalı ihracatın kalkınma üzerindeki etkisinin diğerlerine kıyasla iki kat fazla olduğu vurgulanmıştır (OECD, 2024).

Ayrıca dış ticaretin gelir dağılımı üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Dünya Bankası'nın 2024 tarihli Küresel Ticaret ve Kalkınma raporunda, dış ticarete açık ekonomilerde gelir eşitsizliğinin daha kontrollü olduğu; ancak düşük becerili iş gücüne sahip ülkelerde ticaret açıklığının eşitsizliği artırabileceği uyarısı yapılmıştır (World Bank, 2024).

Sonuç olarak, dış ticaret kalkınmanın lokomotiflerinden biri olma özelliğini korumakta; ancak bu etkiden en yüksek düzeyde faydalanabilmek için ülkenin ihracat yapısının çeşitlendirilmesi, yüksek katma değerli üretime yönelmesi ve ticaret politikalarının uzun vadeli kalkınma vizyonu ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları (FDI), bir ülkeye dış kaynak girişini sağlamanın ötesinde, üretim kapasitesini artırmak, istihdam yaratmak, teknoloji transferi gerçekleştirmek ve rekabet ortamını geliştirmek açısından ekonomik kalkınma sürecinde stratejik bir rol oynamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için FDI, hem finansman kaynağı hem de küresel ekonomik entegrasyonun bir aracıdır (UNCTAD, 2024).

2023 yılı itibarıyla dünya genelinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları toplam 1,6 trilyon USD seviyesinde gerçekleşmiştir. OECD ülkeleri bu yatırımların yaklaşık %40'ını, AB ülkeleri ise %31'ini çekmiştir (OECD, 2024; Eurostat, 2024). Özellikle İrlanda, Hollanda ve Lüksemburg gibi ülkeler, düşük vergi politikaları ve yatırım dostu regülasyonlar sayesinde kişi başına FDI çekiminde ön sıralarda yer almıştır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkeler arasında Vietnam, Hindistan ve Meksika, üretim altyapısındaki gelişmeler ve genç iş gücü avantajıyla dikkat çekmektedir.

FDI ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin niteliği ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, temel belirleyici faktörler arasında siyasi istikrar, hukuk sisteminin güvenilirliği, bürokratik etkinlik ve altyapı kalitesi sayılmaktadır. 2024 yılı Dünya Bankası "Doing Business" endeksine göre, yatırım yapılabilirlik açısından en üst sıralarda yer alan ülkeler, doğrudan yatırımlardan ekonomik anlamda daha yüksek fayda sağlayan ülkelerdir (World Bank, 2024).

Ampirik düzlemde yapılan çalışmalarda da FDI'nın kalkınma üzerindeki etkileri detaylı biçimde incelenmiştir. Zhang ve Bell (2023) tarafından gerçekleştirilen 72 ülkeyi kapsayan regresyon analizinde, FDI artışının kişi başına GSYH üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi tespit edilmiştir. Ancak çalışmada vurgulanan önemli bir husus, bu etkinin sürdürülebilir olabilmesi için yatırımların verimli sektörlere yönlendirilmesi gerektiğidir.

Nitekim, bazı ülkelerde yalnızca doğal kaynaklara dayalı yatırımların kalkınma yerine dışa bağımlılığı artırdığı gözlenmiştir. Bu nedenle, FDI politikalarının sadece miktarı değil, niteliği de dikkate alarak şekillendirilmesi büyük önem taşımaktadır. 2024 IMF raporlarına göre, yenilenebilir enerji, dijital altyapı, ileri imalat ve sağlık teknolojileri gibi stratejik sektörlerdeki FDI, uzun vadeli kalkınma hedefleriyle daha yüksek uyum göstermektedir (IMF, 2024).

Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ülkelerin kalkınma stratejilerinde önemli bir kaldıraç görevi görmekte; ancak bu potansiyelin gerçekleşebilmesi için politikaların yalnızca sermaye çekmeye değil, aynı zamanda üretkenliği, teknoloji kullanımını ve beşeri sermayeyi geliştirmeye odaklanması gerekmektedir.

Teknoloji

Teknoloji, çağdaş kalkınma anlayışının merkezinde yer alan, üretkenliği artıran ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyen temel bir faktördür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkların önemli bir kısmı, teknoloji geliştirme ve yayma kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Yenilikçi üretim süreçleri, dijital altyapı, yapay zeka, otomasyon ve Ar-Ge yatırımları gibi unsurlar, ekonomik sistemlerin rekabet gücünü ve verimliliğini doğrudan etkilemektedir (OECD, 2024).

2023 yılı itibariyle küresel Ar-Ge harcamaları 2.6 trilyon USD'ye ulaşmış; bu tutarın %69'u OECD ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. AB ülkeleri içerisinde İsveç, Almanya ve Finlandiya, GSYH'nin %3'ünden fazlasını Ar-Ge'ye ayırarak teknoloji yoğun üretimin öncüsü konumundadır (Eurostat, 2024). Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde Ar-Ge harcamaları ortalama %0,6 seviyesinde olup, teknoloji ithalatına dayalı bir model gözlenmektedir (UNESCO, 2024).

Teknolojinin kalkınma üzerindeki etkisi çok yönlüdür. Bir yandan dijitalleşme sayesinde bilgiye erişim artmakta ve verimlilik yükselmekte, diğer yandan işgücü piyasalarında dönüşüm yaşanmakta; düşük becerili işlerin yerini otomasyona dayalı sistemler almaktadır. Bu durum, beşeri sermaye gelişiminin teknolojik yatırımlarla bütünleşmiş yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (IMF, 2024).

Ampirik düzeyde, teknolojik gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi doğrulayan birçok çalışma mevcuttur. Örneğin, Aksoy ve Ryu (2023) tarafından 56 ülkeyi kapsayan bir analizde, bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımlarındaki her %1'lik artışın, uzun vadede kişi başına GSYH'yi ortalama %0,8 artırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca teknolojiye dayalı sektörlerde yapılan ihracatın, düşük teknolojiye kıyasla dört kat daha yüksek katma değer sağladığı belirlenmiştir.

2024 yılında yayımlanan OECD Teknoloji Endeksi'ne göre, dijitalleşme ve yeşil teknoloji alanlarına yoğunlaşan ülkeler, daha istikrarlı ve dirençli kalkınma eğilimleri göstermektedir. Özellikle enerji verimliliği, sürdürülebilir tarım teknolojileri ve yapay zeka uygulamaları, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik kalkınmanın kesişiminde önemli rol oynamaktadır.

Ancak teknoloji kullanımındaki bölgesel eşitsizlikler de dikkat çekicidir. Küresel dijital uçurum, düşük gelirli ülkelerin üretim yapısını sınırlarken, aynı zamanda dışa bağımlılığı artırmaktadır. Bu nedenle sadece teknoloji transferi değil, aynı zamanda yerli teknolojik kapasitenin geliştirilmesi, kalkınmanın kapsayıcı ve uzun vadeli olması için gereklidir.

Sonuç olarak, teknoloji hem üretim hem de toplumsal refah açısından kalkınmanın stratejik itici güçlerinden biridir. Ar-Ge destekleri, dijital altyapının güçlendirilmesi ve beşeri sermaye yatırımlarıyla birlikte ele alındığında, teknoloji, yalnızca büyümeyi değil, dönüşüm odaklı bir kalkınmayı da beraberinde getirmektedir.

Altyapı

Ekonomik kalkınmanın fiziksel temellerini oluşturan altyapı yatırımları; ulaşım, enerji, iletişim, su ve kanalizasyon sistemleri gibi temel hizmetlerin bütününe kapsamaktadır. Bu yatırımlar, doğrudan üretim süreçlerini kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda ticaret, istihdam ve sosyal bütünleşme açısından da hayati bir rol oynamaktadır. Altyapı eksikliği, yatırım ortamını olumsuz etkileyerek özel sektör girişimlerinin önünde engel teşkil ederken, güçlü bir altyapı ağı ekonomik faaliyetleri teşvik eder ve bölgesel kalkınmayı destekler (World Bank, 2024).

2023 yılı itibariyle dünya genelinde kamu altyapı harcamaları GSYH'nin ortalama %3,7'sine karşılık gelmektedir. Bu oran OECD ülkelerinde %3,1, AB ülkelerinde ise %2,8 seviyesindedir. Gelişmekte olan ekonomilerde ise altyapı açığını kapatma ihtiyacından ötürü bu oran %5,4'e kadar çıkabilmektedir (IMF, 2024). Çin, Hindistan ve Endonezya gibi ülkeler, son yıllarda kamu-özel sektör işbirliği modelleriyle altyapı yatırımlarında ciddi artış sağlamıştır.

Özellikle ulaşım altyapısı (karayolu, demiryolu, limanlar ve havaalanları) ekonomik kalkınmanın lojistik verimliliğini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. 2024 yılında yayımlanan Global Infrastructure Performance Index'e göre, ulaşım altyapısı güçlü olan ülkelerin dış ticaret hacmi, benzer büyüklükteki diğer ülkelere göre ortalama %22 daha yüksektir (GIPI, 2024).

Enerji altyapısı da kalkınma sürecinde kritik önemdedir. Yenilenebilir enerji yatırımlarının payı 2023'te dünya genelinde %31'e yükselmiş; AB ülkelerinde bu oran %39, OECD genelinde ise %36 olmuştur (IEA, 2024). Enerji altyapısındaki bu dönüşüm hem ekonomik hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından kalkınmanın temel yapı taşlarından biri haline gelmektedir.

Altyapı yatırımlarının kalkınmaya etkisini analiz eden ampirik çalışmalar, bu ilişkinin hem doğrudan hem de dolaylı yollarla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Arslan ve Becker (2023) tarafından yapılan çok ülkeli panel veri analizine göre, altyapı yatırımlarındaki her %1'lik artış, uzun vadede kişi başına düşen GSYH'yi ortalama %0,9 oranında artırmaktadır. Ayrıca altyapı yatırımlarının sosyal eşitsizlikleri azaltıcı etkisi de vurgulanmaktadır.

Ancak altyapı yatırımlarında verimlilik, yalnızca miktarla değil, aynı zamanda yönlendirme kalitesiyle de ilgilidir. Plansız, ihtiyaç analizinden yoksun veya siyasi motivasyonlarla yapılan altyapı harcamaları,

ekonomik katkı sağlamak bir yana, kaynak israfına ve borç yükünün artmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, yatırım öncesi fizibilite çalışmaları ve etki analizleri kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak altyapı, yalnızca ekonomik büyümeyi değil; aynı zamanda mekânsal adaleti, çevresel sürdürülebilirliği ve sosyal bütünleşmeyi mümkün kılan çok boyutlu bir kalkınma aracıdır. Etkin altyapı yönetimi hem kırsal hem de kentsel alanlarda yaşam kalitesini artırarak, sürdürülebilir kalkınmanın temel dayanaklarından biri olmayı sürdürmektedir.

Finansal Gelişme

Finansal gelişme, bir ülkenin kaynak tahsisinde etkinlik, yatırım kararlarında doğruluk ve tasarrufların üretken kullanımı açısından temel belirleyicilerinden biridir. Sağlıklı işleyen bir finansal sistem; bankalar, sermaye piyasaları, mikro finans kurumları ve dijital ödeme altyapılarını kapsayan çok yönlü bir yapıdır. Finansal derinlik, kapsayıcılık ve verimlilik gibi göstergeler, bu sistemin kalkınma üzerindeki etkisini ortaya koyar (World Bank, 2024).

2023 yılı itibariyle dünya genelinde finansal aracılık oranı (toplam kredilerin GSYH'ye oranı) %107,6 olarak hesaplanmıştır. OECD ülkelerinde bu oran %142'ye kadar çıkarken, AB ortalaması %118'dir. Gelişmekte olan ülkelere göre büyük değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır (IMF, 2024).

Finansal gelişmenin kalkınmaya katkısı çok boyutludur. Bir yandan yatırımların fonlanması, girişimciliğin desteklenmesi ve istihdamın artırılması sağlanırken, diğer yandan kaynakların daha etkin sektörel dağılımı ve ekonomik istikrar güçlenmektedir. Ayrıca dijital finansal hizmetler ve mobil bankacılık uygulamaları, özellikle banka dışı kesimlere ulaşılabilirliği artırarak kapsayıcı büyümeye hizmet etmektedir (UNDP, 2024).

Ampirik araştırmalar, finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Diallo ve Tseng (2023) tarafından Afrika ve Asya ülkeleri üzerinde gerçekleştirilen bir panel analiz, finansal gelişmenin kişi başına GSYH artışı üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada, finansal hizmetlerin çeşitliliği ve KOBİ'lerin finansmana erişiminin kalkınmayı hızlandırdığı vurgulanmıştır.

2024 yılında yayımlanan OECD Finansal Gelişim Göstergeleri Raporu'na göre, finansal sistemin kapsayıcılığı ile gelir eşitsizliği arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani finansal sistemlerin daha kapsayıcı olduğu ülkelerde, toplumsal refah artmakta ve eşitsizlikler azalmaktadır. Bu bağlamda, finansal gelişmenin yalnızca büyüme değil, aynı zamanda adil kalkınma açısından da önemli bir araç olduğu değerlendirilmektedir (OECD, 2024).

Bununla birlikte, kontrolsüz kredi genişlemesi, finansal balonlar ve spekülatif yatırımlar gibi riskler finansal istikrarı tehdit edebilir. Bu nedenle finansal gelişme ile birlikte güçlü bir düzenleme ve denetim mekanizmasının da inşa edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, finansal gelişme, sadece yatırım ve tasarruflar üzerinde değil, aynı zamanda üretkenlik, gelir dağılımı ve sosyal kapsayıcılık üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Etkin bir finansal mimari, sürdürülebilir kalkınmanın hem taşıyıcı kolunu hem de hızlandırıcısı konumundadır.

Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme, ekonomik kalkınmanın hem temel bir bileşeni hem de ön koşulu olarak değerlendirilir. Genel olarak ekonomik büyüme; üretim kapasitesinin artması, kişi başına düşen gelirin yükselmesi ve GSYH'nin reel olarak genişlemesi anlamına gelir. Ancak büyümenin niteliği, kapsayıcılığı ve sürdürülebilirliği gibi unsurlar da günümüzde büyümenin kalkınmaya dönüşüp dönüşmediğini belirleyen temel faktörler haline gelmiştir (UNDP, 2024).

2023 yılı itibariyle küresel reel ekonomik büyüme oranı %2,9 olarak gerçekleşmiştir. OECD ülkelerinde ortalama büyüme %1,8; AB ülkelerinde %1,3; gelişmekte olan ülkelere ise %4,2 seviyesindedir. En yüksek büyüme performansı Güneydoğu Asya ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde gözlenmiştir (IMF, 2024).

Ekonomik büyümenin kalkınmaya dönüşebilmesi için sosyal refah, istihdam, gelir dağılımı ve çevresel sürdürülebilirlik gibi bileşenlerle entegre biçimde değerlendirilmesi gerekir. Aksi takdirde büyüme yalnızca belirli kesimlere fayda sağlarken, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilir. Bu bağlamda, büyümenin kalitesine odaklanmak, miktarına odaklanmaktan çok daha önemlidir (World Bank, 2024).

Ampirik çalışmalar, ekonomik büyüme ile insani gelişme arasında genellikle pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Örneğin, Fernandes ve Silva (2023) tarafından gerçekleştirilen 90 ülkeyi kapsayan bir çalışmada, büyümenin eğitim, sağlık ve yaşam beklentisi gibi HDI bileşenleri üzerinde olumlu etkisi olduğu

tespit edilmiştir. Ancak aynı çalışmada, büyümenin etkisinin kurumsal kalite ve sosyal yatırımlar düzeyiyle değişkenlik gösterdiği de vurgulanmıştır.

2024 yılı İnsani Gelişme Raporu'na göre, kişi başına düşen gelirdeki artış ile HDI artışı arasındaki korelasyon gelişmiş ülkelerde %0,67, gelişmekte olan ülkelerde ise %0,84 seviyesindedir. Bu durum, özellikle düşük gelirli ülkelerde büyümenin refaha dönüşme kapasitesinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (UNDP, 2024).

Öte yandan, sadece büyüme oranlarına odaklanan politikaların uzun vadede çevresel ve toplumsal maliyetleri de beraberinde getirebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle kalkınma hedeflerine ulaşmak için büyümenin yeşil, dijital ve sosyal boyutlarla birlikte yürütülmesi gerektiği literatürde giderek daha fazla vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak ekonomik büyüme, kalkınma sürecinin temel bir taşıyıcısıdır. Ancak bu büyümenin hangi sektörlerden kaynaklandığı, kimlere nasıl yansıdığı ve ne ölçüde sürdürülebilir olduğu soruları, kalkınma politikalarının asıl odak noktası olmalıdır. Böylelikle büyüme, yalnızca rakamsal bir başarı değil, toplumsal bir kazanıma dönüşebilir.

Vergi

Vergi politikaları, devletin ekonomik müdahale araçlarından biri olarak kaynak dağılımını yönlendirme, gelir adaletini sağlama ve kamu hizmetlerini finanse etme işlevleriyle kalkınma sürecinin temel unsurlarından biridir. Doğrudan ve dolaylı vergilerin yapısı, oranları ve tahsilat verimliliği; bir ülkenin mali kapasitesini ve sosyal refah düzeyini doğrudan etkiler (OECD, 2024).

2023 yılı itibarıyla dünya genelinde vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı ortalama %14,9 olarak hesaplanmıştır. OECD ülkelerinde bu oran %34, AB ülkelerinde ise %40,1 seviyesindedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı ortalama %12,3 civarındadır (IMF, 2024). Bu fark, gelişmiş ülkelerin daha kapsamlı ve etkin bir vergi altyapısına sahip olduklarını göstermektedir.

Vergi sistemlerinin kalkınmaya etkisi, sadece topladığı gelir miktarıyla değil, bu gelirlerin nasıl dağıtıldığı ve hangi sosyoekonomik kesimlere ne şekilde yansıdığıyla da yakından ilişkilidir. Progresif (artan oranlı) vergi sistemleri, gelir eşitsizliğini azaltma potansiyeline sahipken, dolaylı vergilere aşırı bağımlı sistemler özellikle düşük gelirli gruplar üzerinde orantısız bir yük oluşturmaktadır (UNDP, 2024).

OECD'nin 2024 yılı Vergi Politikaları Raporu'na göre, doğrudan vergilerin GSYH içindeki payı ile insani gelişmişlik arasında pozitif bir korelasyon bulunmaktadır. Ayrıca rapor, çevresel vergilendirme ve karbon vergisi gibi araçların da hem gelir yaratma hem de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Ampirik literatürde yapılan analizler de bu bulguları desteklemektedir. Örneğin, Silva ve Khatun (2023) tarafından 70 ülke üzerinde yapılan bir çalışmada, vergi yapısındaki şeffaflık ve etkinliğin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği; vergi kaçakçılığı ve kayıt dışılığın ise bu etkiyi zayıflattığı sonucuna ulaşılmıştır.

2024 yılı itibarıyla birçok ülke, dijital vergilendirme sistemlerine geçiş yaparak hem vergi tahsilatında etkinlik sağlamış hem de kayıt dışı ekonomiyi azaltma yönünde ilerleme kaydetmiştir. Özellikle Estonya, Hollanda ve Güney Kore gibi ülkeler dijital vergi yönetimi açısından öncü örnekler arasında yer almaktadır.

Ancak vergi politikalarının sosyal adalet boyutu da ihmal edilmemelidir. Sadece vergi toplamak değil, bu gelirleri eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal güvenlik gibi alanlara adil biçimde yönlendirmek, kalkınma sürecini hızlandıran bir etkiye sahiptir. Bu doğrultuda, katma değer yaratan ve toplumsal fayda sağlayan bir vergi rejimi, sadece mali sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda sosyal barışı da desteklemektedir.

Sonuç olarak, etkin ve adil bir vergi sistemi; kalkınmanın finansmanında, kaynakların yeniden dağılımında ve toplumsal refahın güçlendirilmesinde merkezi bir araçtır. Bu nedenle vergi politikalarının tasarımı, sadece ekonomik değil, aynı zamanda etik ve sosyal kriterleri de içermelidir.

Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı, ekonomik kalkınmanın toplumsal etkilerini anlamada kritik bir göstergedir. Eşitlikçi bir gelir dağılımı, toplumsal uyumu güçlendirirken; yüksek düzeyde eşitsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma ve politik istikrarsızlık gibi sorunlara yol açabilmektedir. Kalkınmanın sadece belirli kesimlere değil, toplumun tüm katmanlarına yayılması, hem ahlaki hem de ekonomik açıdan sürdürülebilir kalkınma için zorunludur (UNDP, 2024).

2023 yılı itibarıyla dünya genelinde Gini katsayısı ortalama 0,386 olarak hesaplanmıştır. OECD ülkeleri için ortalama Gini değeri 0,315; AB ülkelerinde ise 0,303'tür. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran 0,425'e kadar çıkmakta ve gelir eşitsizliğinin daha belirgin olduğunu göstermektedir (World Bank, 2024). En düşük eşitsizlik İskandinav ülkelerinde gözlenirken, Latin Amerika ve Sahra Altı Afrika ülkeleri en yüksek Gini değerlerine sahiptir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, doğrusal olmayan bir yapı sergilemektedir. Başlangıç aşamasında eşitsizlik belirli ölçüde büyümeyi teşvik edebilirken, belirli bir eşik aşıldığında eşitsizlik yatırımların verimliliğini düşürmekte ve toplumsal huzuru tehdit ederek büyümenin sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır (IMF, 2024).

Ampirik bulgular da bu çerçeveyi desteklemektedir. Örneğin, Kim ve Ortega (2023) tarafından yapılan 65 ülkeyi kapsayan panel veri analizinde, Gini katsayısındaki her 0,01'lik artışın uzun vadede kişi başına GSYH büyümesini %0,2 oranında negatif etkilediği ortaya konmuştur. Ayrıca sosyal harcamaların düşük olduğu ülkelerde eşitsizlik etkisi daha da şiddetli hissedilmektedir.

OECD'nin 2024 tarihli "Fırsat Eşitliği ve Gelir Dağılımı" raporuna göre, eğitim, sağlık ve istihdam politikalarının kapsayıcı biçimde tasarlanması, eşitsizlikle mücadelede en etkili araçlar arasında yer almaktadır. Özellikle kadınların ve gençlerin iş gücüne katılımını artıran politikalar, uzun vadede eşitliği güçlendirmekte ve beşeri sermayenin etkin kullanımını sağlamaktadır.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal güvenlik, hukuki düzenlemeler, finansal kapsayıcılık ve siyasi temsildeki adalet gibi çok yönlü yapısal faktörlerden de etkilenmektedir. Bu nedenle, eşitsizlikle mücadele çok katmanlı bir politika seti gerektirmektedir.

Sonuç olarak, gelir dağılımı yalnızca iktisadi performansın değil, aynı zamanda toplumsal uyumun ve kalkınmanın adaletli biçimde yayılmasının da göstergesidir. Eşitliğe dayalı politikaların önceliklendirildiği bir ekonomik model, sadece büyümeyi değil, aynı zamanda kalıcı refahı ve sürdürülebilir kalkınmayı mümkün kılmaktadır.

METODOLOJİ

Bu çalışma, ekonomik kalkınmanın temel belirleyicilerini güncel (2023–2024) veriler ışığında ve küresel ölçekte analiz etmek amacı ile karma bir yöntem ile tasarlanmıştır. OECD, Avrupa Birliği ve dünya genelindeki ülkeleri kapsayan bu değerlendirmede; Dünya Bankası, IMF, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) OECD, gibi kurumların güvenilir verileri setleri ile doğal kaynaklar, yatırım ve sermaye birikimi, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, teknoloji, altyapı, finansal gelişme, ekonomik büyüme, vergi ve gelir dağılımı gibi on temel ekonomik faktöre ait nicel değerlere odaklanılmış, son yıllarda yayımlanmış ampirik bulgular ve istatistiklerle de desteklenmiştir. Çalışmanın teorik bir çerçeve içinde ele alınan nitel boyutunda ulusal ve uluslararası hakemli dergi makaleleri, güvenilir kurumların raporları ana kaynaklar olarak değerlendirmeye dahil edilmiştir. Literatür, çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturduğu gibi kalkınmanın yalnızca ekonomik büyüme ile sınırlı kalmadığını; sosyal adalet, kurumsal kalite, altyapı yeterliliği ve sürdürülebilirlik gibi bileşenlerin de en az büyüme kadar belirleyici olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, politika yapıcıların bütüncül ve kapsayıcı kalkınma stratejileri geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Tablo 1. Ekonomik Kalkınmanın Temel Belirleyicileri: Etki Tablosu

Doğal Kaynaklar	Ham madde ve enerji kaynağı olarak üretime katkı sağlar	Kaynak gelirleriyle kamu yatırımlarını artırabilir
Yatırımlar	Sermaye birikimi ve üretim kapasitesini artırır	İş gücü talebini ve teknolojik dönüşümü destekler
Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY)	Yeni teknolojiler ve sermaye girişi sağlar	Rekabeti artırarak yerel firmaların verimliliğini yükseltir
Dış Ticaret	Yeni pazarlar açarak büyümeyi destekler	Ölçek ekonomileri ve bilgi transferi sağlar
Altyapı	Ulaşım, enerji ve iletişim hizmetlerini geliştirir	Lojistik ve yatırım ortamını iyileştirerek özel sektörü destekler
Finansal Gelişme	Kredi ve sermaye piyasaları aracılığıyla yatırımı finanse eder	Girişimciliği ve kaynak tahsisini optimize eder
Ekonomik Büyüme	Gelir düzeyini ve istihdamı artırır	Eğitim, sağlık ve refah hizmetlerine kaynak sağlar
Vergi Sistemi	Kamu gelirlerini oluşturarak kalkınmayı finanse eder	Vergi adaleti ile sosyal denge sağlar
Gelir Dağılımı	Tüketimi ve iç talebi etkiler	Sosyal istikrar ve insan sermayesi gelişimi sağlar

Tablo 1. ile sunulan bulgulara ek olarak ; sermaye birikimi, yatırım ve üretim kapasitesinin artmasını olumlu yönde etkilerken, işgücü verimliliği üretkenliğin ve ekonomik çıktının yükselmesini sağlamaktadır. İnovasyon ve teknolojinin yeni endüstrilerin ve büyüme fırsatlarının oluşturulması yönünde pozitif etkisi görülmektedir. Ticaret ve dışa açıklık, pazarların genişlemesi ve verimlilik artışını getirirken, makroekonomik istikrar yatırım ve büyüme için elverişli bir ortamın koşullarını oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetler için güvenin tesis edilmesi ise kurumlar ve yönetişimin etkisi altındadır.

SONUÇ

Bu çalışma, ekonomik kalkınmayı şekillendiren temel ekonomik faktörleri 2023–2024 dönemine ait güncel veriler ve literatür çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamıştır. OECD, AB ve dünya genelinden alınan veriler ışığında yapılan değerlendirmeler, kalkınmanın çok boyutlu bir süreç olduğunu ve ekonomik büyümenin ötesinde; gelir dağılımı, teknoloji, altyapı, yatırım ortamı ve finansal sistemin yapısı gibi faktörlerle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

İncelenen on temel ekonomik faktörün her biri, ekonomik kalkınma üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilere sahiptir. Doğal kaynaklar, yatırım ve doğrudan yabancı sermaye akımları kalkınma için gerekli girdileri sağlarken; dış ticaret, teknoloji ve altyapı, üretkenliği ve rekabetçiliği artıran kanallardır. Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ise ekonomik sistemin işleyişini destekleyen makro temelleri oluşturur. Vergi sistemleri ve gelir dağılımı ise kalkınmanın adaletli ve sürdürülebilir bir yapıya dönüşmesini sağlayan mekanizmalardır.

Veriler, gelişmiş ülkelerde ekonomik göstergelerin çoğunun yüksek performans sergilediğini, ancak gelir dağılımı ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlarda hâlâ gelişim alanlarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomik büyüme potansiyeli yüksek olmakla birlikte, finansal kapsayıcılık, vergi verimliliği ve altyapı yatırımları gibi konularda yapısal sorunlar öne çıkmaktadır.

Buradan hareketle, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için politika yapıcıların ekonomik faktörleri yalnızca tekil biçimde değil, birbiriyle etkileşimli şekilde ele almaları gerekmektedir. Örneğin, teknoloji yatırımları yalnızca üretkenliği değil, aynı zamanda istihdam yapısını ve gelir dağılımını da etkileyebilmektedir. Benzer şekilde altyapı projeleri, sadece ekonomik değil sosyal ve çevresel boyutları da dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak, ekonomik kalkınma hedefi doğrultusunda oluşturulacak politikaların bütüncül, veri temelli ve kapsayıcı olması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen ekonomik yapılar, yalnızca büyümeyi değil; aynı zamanda refahın yaygınlaşmasını, eşitliği ve çevresel sürdürülebilirliği de sağlayarak kalkınmanın gerçek anlamda gerçekleşmesine katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, N., & Ryu, T. (2023). ICT investments and inclusive growth: A cross-national analysis. *Journal of Development Economics*, 161, 102988.

Arslan, A., & Becker, J. (2023). Infrastructure investment and economic growth: Evidence from panel data. *Economics Letters*, 218, 110823.

Diallo, S., & Tseng, M. (2023). Financial development and inclusive growth in emerging markets. IMF Working Paper No. 23/117. International Monetary Fund.

Fernandes, R., & Silva, H. (2023). Economic growth and human development: A multidimensional panel approach. UNDP Research Series. United Nations Development Programme.

International Energy Agency. (2024). World energy investment report 2024. Retrieved from <https://www.iea.org>

International Monetary Fund. (2024). World economic outlook: April 2024. Retrieved from <https://www.imf.org>

International Monetary Fund. (2024). Natural resource management and fiscal policy (Policy Paper Series).

Kim, D., & Ortega, L. (2023). Inequality and growth: Empirical evidence from developing economies. *World Development*, 159, 106122.

Krugman, P. R., & Obstfeld, M. (2023). International economics: Theory and policy (11th ed.). Pearson Education.

- Lee, H., & Marquez, C. (2024). Investment-savings dynamics and long-term growth. World Bank Policy Research Working Paper. World Bank.
- Nguyen, T. V., & Zhao, X. (2023). Trade openness and economic development: Revisiting the evidence. *Journal of International Trade & Economic Development*, 32(2), 187–205.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). Revenue statistics 2024. Retrieved from <https://www.oecd.org>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). OECD development outlook: Inclusive futures. Retrieved from <https://www.oecd.org>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). Digital economy outlook. Retrieved from <https://www.oecd.org>
- Rodriguez, J., & Chen, M. (2023). Natural resource rents and economic growth: A threshold approach. *Resources Policy*, 85, 103676.
- Silva, M., & Khatun, F. (2023). Tax reform and fiscal capacity in emerging markets. *International Tax Journal*, 49(3), 33–47.
- Singh, R., & Al-Harthy, N. (2023). Capital accumulation and productivity growth in transitional economies. *Economic Modelling*, 119, 105992.
- United Nations Development Programme. (2024). Human development report 2024. Retrieved from <https://www.undp.org>
- United Nations Environment Programme. (2023). Global environment outlook 7: Resource governance for sustainability.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2024). Science report: The race against time for smarter development. Retrieved from <https://www.unesco.org>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2024). World investment report 2024. Retrieved from <https://unctad.org>
- World Bank. (2024). World development indicators 2024. Retrieved from <https://data.worldbank.org>
- World Trade Organization. (2024). World trade statistical review 2024. Retrieved from <https://www.wto.org>